
Саша МИЈАЛКОВИЋ¹

Организовани криминалитет као савремени безбедносни проблем: осврт на карактеристике и тенденције

Organized Crime Like Modern Security Problem: Characteristics And Development

Сажетак

Организовани криминалитет у савременим условима поприма нове форме и садржаје, добија међународне димензије и значај, а самим тим и нове негативне последице по националну и међународну безбедност. Карактеришу га: промене у организационој структури организованих криминалних група и организација; појава нових, али и реституција облика криминалитета који су сматрани превазиђеним, искорењеним и давно заборављеним; повећани степен друштвене опасности појавних облика криминалитета с обзиром на специфичност жртава и начина извршења; везе са припадницима државних служби безбедности, политичким и економским центрима моћи; тежња ка непосредном или посредном учешћу у државној власти и друго. То је омогућило организованом криминалитету да у одређеним случајевима буде "корак испред" субјеката система безбедности. Компатибилност и испреплетаност са осталим облицима угрожавања безбедности (унутрашњим и спољним, неоружаним и оружаним) и деловање на међународном плану, даје нови карактер и значај организованом криминалитету. Традиционално схватан као унутрашњи неоружани облик

¹ Полицијска академија, БЕОГРАД, СЦГ

угрожавања безбедности, организовани криминалитет је попримио одлике спољног неоружаног облика угрожавања безбедности државе и друштва, за чије је сузбијање неопходна међународна сарадња.

Кључне речи: *организовани криминал. феноменологија криминалитета, угрожавање безбедности, регионална сарадња.*

Као негативна појава, криминалитет је неизоставни пратилац сваког друштва кроз све епохе његовог развоја. То је константни и динамични унутрашњи облик угрожавања безбедности који је, пратећи промене друштвеног стања и друштвених односа, мењао своје облике, садржај, носиоце, интензитет односно степен опасности. С друге стране, друштво се организовало на заштити својих виталних вредности спречавањем и сузбијањем криминалитета.

- Свесни опасности која по њих може наступити уколико буду откривени након извршења кривичних дела, злочинци су стално изналазили нове *начине, облике и садржаје* за што сигурније остварење својих циљева. Новим *начинима* извршења кривичних дела (употребом најсавременијих научних и техничко-технолошких достигнућа, коришћењем посебних знања и умења као код нпр. компјутерског криминалитета) извршиоци су покушавали да избегну своје откривање, а изналажењем нових *облика и садржаја* они су желели да остваре свој циљ на начин који није претходно законом забрањен (нпр. кријумчарење нуклеарних материја раније није било предвиђено законом као кривично дело). Када је исцрпљена могућност за изналажење нових облика и садржаја (држава је санкционисала готово све могуће облике угрожавања безбедности од стране човека) онда је криминалцима једино остало да коришћењем нових метода (средстава и облика организовања) заштите себе у реализацији својих циљева, што је, између осталог, допринело настанку и развоју организованог криминала.

Појава нових, организованих форми криминалитета нужно је захтевала изналажење нових, адекватнијих метода и организационих структура државе, и полиције као њене основне подуге за борбу против криминалитета. Овакве реформе биле су подржане доношењем нове законске регулативе, а и једно и друго је било подржано и засновано

на научно-истраживачком раду. Теоријска мисао безбедносних, криминолошких и криминалистичких наука употпунила је знања о начинима функционисања и криминалитету организованих криминалних група и организација, њиховим организационим структурама, методама и средствима, подршци и упориштима у структурама државних администрација.

Међутим, и поред свих знања, постоје нека питања на које треба дати одговор: због чега је организовани криминалитет још увек безбедносни проблем? Због чега и поред вишедеценијских напора влада најразвијенијих држава у свету он није искорењен? Због чега се ова проблематика не сматра превазиђеном, већ напротив - увек актуелном, како у животу друштва и држава, тако и у теорији безбедносних, криминалистичких и криминолошких наука? Просто је немогуће идентификовати све факторе који доприносе опстанку овог феномена, те ће с тога, у овом раду бити учињен само осврт на неке од њих. Можда се одговори на ова питања крију и једним делом налазе управо у променама везаним за организацију, деловање и нове појавне облике организованог криминалитета.

И поред свих ових (постојећих) знања, могућности и напора друштва организовани криминалитет није искорењен. Изгледа да је основни проблем државе и полиције при супротстављању организованом криминалитету немогућност предвиђања облика криминалитета, метода (начина и средстава) и објеката напада при деловању криминалних организација и група. Због тога су организоване криминалне групе и организације често за корак испред субјеката система безбедности.

Следећи проблем је тај што постојеће криминалне организације и групе не ограничавају свој "делокруг" на одређене "послове", већ је "правило" да је делатност организованог криминалитета ограничена профитом – оно што није исплативо и где нема зараде, ту нема ни организованог криминала.¹ Док су се раније криминалне

¹ Овде се првенствено мисли на криминалитет тзв. "првог прстена" организованих криминалних група који је усмерен на стицање профита ("крими бизнис" - кријумчарење оружја, дроге, аутомобила и сл.), а не и на "други" ("инструментални криминалитет" – усмерен на застрашивање, елиминацију опасности и успостављање монополског положаја (претње, убиства, корупција) и "трећи прстен" (који се јавља као тежња за

организације и групе бавиле само одређеним облицима криминалитета (рекетирањем, кријумчарењем алкохола, нафтиних деривата, оружја, дроге, фалсификовањем новца), данас постоји могућност да се већи део овакве "робе" "пронађе" код једне криминалне организације или групе.

С друге стране, дошло је и до појаве нових и "оживљавања" неких старих облика криминалитета. Кријумчарење црвене живе² и нуклеарног материјала или отпада, или пак генетског материјала, један је од новијих облика криминалитета. Иако је организовани криминал у неким земљама већ био развијен и увећано функционисао, овакви облици криминала нису били познати. Такође, развојем нуклеарних, односно програма генетског инжењеринга није истовремено настало и кријумчарење оваквих материјала. Тек кад су створени погодни услови за набавку (куповину, крађу и сл.) ових материја са једне стране, и кад је створено тржиште (земље које су тек развијале своје нуклеарне и /или програме генетског инжењеринга, терористичке организације, деструктивне секте, приватне лабораторије и сл.) с друге стране, организовани криминал је увидео могућност велике и брзе зараде уколико се нађе у функцији посредника између ове две стране, или уколико је поседник оваквих материја.

Настојање криминалних организација и група за што већим профитом довело је до реституције неких облика угрожавања безбедности који су сматрани превазиђеним, искорењеним и већ заборављеним. Кријумчарење оружја и наркотика постало је исувише опасно за криминалце; кријумчарење аутомобила постало је мање уносан, а више ризичан посао у односу на кријумчарење, односно трговину људским бићима. Једног "модерног роба" могуће је експлоатисати на више начина: *радно* (он може да ради физичке послове без икакве или са минималном накнадом); *сексуално* (организовање проституције, порно индустрија, секс туризам); *трговином људским органима и ткивима* (људска ткива и људски органи су веома тражена и скупа роба); *злоупотребом деце* (парови без деце могу добро да плате за илегално усвојење; сексуална експлоатација деце –

уклањањем последица криминалних радњи – прање новца, утаја пореза и сл.)

² Црвена жива није нуклеарни материјал. Она је један од основних састојака за израду упаљача нуклеарних бојевих глава, те је због тога редак, веома тражен и скуп "производ" на "црном тржишту".

педофилија је много уноснија од организовања класичне проституције; дечја порнографија доноси већи профит од класичне; просјачењем деца остварују велики приход), а могу бити *продати трећим лицима* ради даље експлоатације.

Оно што је забрињавајуће и опасно код оваквих појавних облика организованог криминала је то што може доћи до комбиновања појединих облика експлоатације жртве, тако да се на једном месту извршава више кривичних дела, прекршаја или привредних преступа из кривичних и више посебних закона, који су везани за једно лице (нпр. илегално усвојено дете се експлоатише кроз педофилију, дечју порнографију и користи се за просјачење). Безбедносни проблем је и тај што су жртве оваквих облика криминалитета најчешће третиране као извршиоци криминалних радњи (нпр. страном држављанки је на територији треће земље одузет пасош и приморана је на проституцију, и после откривања њеног боравка и њених активности од стране државних органа њој не бива пружена никаква помоћ, већ је третирана као законски преступник због илегалног боравка у земљи и бављења проституцијом). Организације и канали за илегални улазак у земљу се могу користити и за омогућавање масовних илегалних миграција, што представља један од највећих безбедносних проблема данашњице уколико се има у виду да имигранти са собом носе и свој криминалитет

Криминалитет се, традиционално и у теоријском смислу безбедносних наука сматра унутрашњим неоружаним обликом угрожавања безбедности. Организовани криминалитет је свакако најекстремнији и најопаснији облик криминалитета. Оно што је посебно забрињавајуће са безбедносног становишта је околност да је у савременим условима дошло до успостављања тзв. "*хоризонталних*" веза између спољних и унутрашњих облика угрожавања, "*вертикалних*" веза између оружаних и неоружаних облика угрожавања, као и "*дијагоналних*" веза при преласку унутрашњих неоружаних у унутрашње оружане (хоризонтална веза), а потом и у спољне оружане облике угрожавања безбедности (вертикална веза). У свим овим комбинацијама могуће је присуство и/или веза организованог криминала са неким од облика угрожавања.

Сам организовани криминалитет је један (најекстремнији) од облика социјалне девијације, и за њега су везане многе девијантне, односно социопатолошке појаве: наркоманија, проституција, коцкање, просјачење. Ове појаве могу бити организоване, подржаване или експлоатисане од стране организованих криминалних група. Организовани криминал може бити ослонац деловања страних обавештајних служби. Наиме, обавештајне службе страних земаља могу користити огранке међународног организованог криминалитета (који потичу из њихове земље и функционишу на простору других земаља) за вршење обавештајних послова, али и за друге, много "прљавије" послове. Распон активности се може кретати од класичног прикупљања обавештајних података, преко организовања илегалних улазака у земљу и излазака из земље за припаднике обавештајних служби, односно њихове сараднике, обезбеђење фалсификованих докумената, омогућавања коришћења веза и оперативних позиција из структура државне администрације који су чланови или су у вези са криминалном организацијом, до набавке и достављања оружја (ватрено оружје, експлозивне направе) за спровођење, или пак само спровођење сувберзивних активности обавештајних служби у међународним односима (атентати, саботаже, диверзије).

Што се тиче тероризма, односно оружане побуне, однос са организованим криминалом може да буде само на нивоу повезаности, не и поклапања: тероризам се не може сматрати обликом организованог криминала. Мотиви и циљеви терориста су чисто политички, док су мотиви и циљеви криминалних група и организација имовинског (материјалног, финансијског, економског) карактера. Веза између криминала и тероризма постоји у оним случајевима када криминалне организације или групе профитом од своје криминалне активности финансирају терористичке организације или групе, или када криминал кријумчари оружје за потребе тероризма (школски пример овакве ситуације постоји у случају финансијске помоћи албанског организованог криминала терористичкој тзв. ОВК од профита стеченог кријумчарењем дроге и рекетирањем привредника и становништва у земљи и иностранству; наоружавање исте организације прокријумчареним оружјем из Албаније и других земаља, као и кријумчарење – илегално довођење терориста добровољаца и плаћеника из исламских земаља у Албанију и на Косово и Метохију). Међутим, новим законским решењима у СРЈ, односно СЦГ, кривично дело

тероризам се под одређеним условима, могло подвести под организовани криминал.³ Осим тога, исти законски пропис предвиђао је и саботажу и диверзију као облике организованог криминала уколико постоји неки од елемената дела удруживања ради вршења кривичних дела одређених савезним законом (чл. 254. КЗ СРЈ, сада Основног кривичног закона), договор за извршењем кривичног дела одређеног Основним кривичним законом (чл. 253) или злочиначко удруживање (чл. 229. КЗ РС).⁴

Пожари могу бити ефикасно средство за уклањање доказа криминалне активности, наплату осигурања, ослобађање дела пореза, израчунавање са противницима. За вршење деструктивне психолошко-пропагандне делатности могу послужити медији (радио, телевизија, новине) који су у власништву лица која су у вези са организованом криминалном групом, или су њени чланови. Кријумчарење нуклеарног, хемијског или другог опасног отпада и њихово складиштење на недозвољена места и недозвољени начин имају далеко угрожавајућији значај по безбедност грађана од еколошког криминалитета како се, најчешће, овакве појаве третирају. Са друге стране, кријумчарење нуклеарног материјала и хемијских материја, биолошких агенаса, ракетног горива, нафте и слично може индиректно угрозити животну средину. Наиме, њеним коришћењем у терористичке или војне сврхе се поред примарних циљева који се оваквим акцијама постижу, загађује и животна средина, до чега може доћи и стварањем акциденталних ситуација при неправилном руковању, транспорту или складиштењу оваквих материја.

³ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, *Службени гласник РС* број 42. од 19. 07. 2002. године. Законом о изменама и допунама Закона о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала промењен је чл. 2. претходног Закона којим су наведена кривична дела и одређени услови под којима се она сматрају организованим криминалом. Између осталог, то су била и кривична дела против уставног уређења и безбедности земље, и против човечности и међународног права. Овај члан сада гласи: " организовани криминал у смислу овог закона представља вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе, односно друге организоване групе или њених припадника за која је предвиђена казна затвора од четири године или тежа казна (чл. 1.)." Мотив деловања организоване криминалне групе јесте стицање, непосредно или посредно, финансијске или друге материјалне користи (чл. 2.), у: *Службени гласник РС* бр. 39. од 11. 04. 2003. године.

⁴ Исто, чл. 1-3.

Веза са спољним неоружаним облицима угрожавања безбедности може постојати у ситуацији сарадње и помоћи страном обавештајној служби као у претходно наведеном примеру, док веза са спољним оружаном облицима угрожавања безбедности може бити само индиректна - у случајевима прерастања унутрашњих оружаных у спољне оружане облике угрожавања безбедности. Међутим, ситуације постојања оружане агресије, интервенције или притисака представљају етиолошке факторе, услове које погодују настанку, преливању или развоју организованог криминала. Ратне ситуације (оружане агресије, грађански ратови) су посебно значајне, пошто на ратом захваћеним подручјима, поред званичних и редовних јединица оружаных снага, делују и разне паравојне формације. Поред учешћа у оружаном отпору и оружаном борби, овакве формације могу да организовано криминално делују вршећи: крађе, тешке крађе, изнуде, разбојништва и разбојничке крађе, отмице, рекет и сл. Криминално делујући они крше основна људска права (право на живот и физички интегритет, право на слободу, право на имовину, права мањина и слично), а поред тога може доћи и до кршења хуманитарног права (кршења правила и обичаја рата), те није редак случај приписивања ратних злочина оваквим организованим криминалним групама које делују под "маском" добровољачких јединица. Међународно хуманитарно право и права о људским правима су заштићена Уставном повељом СЦГ, уставима република чланица, Основним и кривичним законима у нашој земљи. Посебним законским решењима било је предвиђено санкционисање кршења ових права од стране организованих криминалних група и организација.⁵

Може се закључити да међународни организовани криминал представља велику опасност по безбедност државе. Ако се само узме у обзир чињеница да неке међународне криминалне организације поседују капитал већи него што је национални бруто доходак или буџет неких земаља, и да су преко позиција које су стекле у друштву и политичкој администрацији корупцијом или финансирањем политичких избора, у стању да контролишу или утичу на рад влада држава,⁶ онда се свакако морају извршити измене у

⁵ Исто.

⁶ Само Руска мафија недељно заради милион долара од илегалних активности (Петровић, Д.: "Организовани криминалитет-Теоријске дилеме"), док је још давне 1979. год. организовани криминал у Америци

досадашњој теорији безбедносних наука тако што ће се међународни организовани криминалитет сматрати спољним неоружаним обликом угрожавања безбедности.

Још једна веома битна промена у деловању организованог криминала односи се на његове везе са политичким и државним органима. Наиме, теоријско схватање организованог криминала у ужем смислу подразумева постојање криминалне групе или организације и њене везе са државним органима, односно са представницима власти. Циљ једне овакве сарадње била би заштита од државне репресије за почињене злочине у смислу избегавања откривања и пријављивања за злочин, избегавања кривичних гоњења, изрицања ослобађајућих, условних или минималних пресуда, скраћивања трајања казни затвора, помиловања за изршене злочине. Међутим, након акумулације противправно стеченог капитала дошло је до стварања неформалних финансијских центара моћи и до легализације извесног броја послова са једне, и до тежње за учешћем у вршењу политичке власти са друге стране. За легализацију неких до тада илегалних послова или за оснивање предузећа, корпорација и слично била је неопходна помоћ неких појединаца или неформалних група из државне администрације. Реч је о онима који представљају суштину дефиниције организованог криминала у ужем смислу – политичким званичницима и представницима државних органа власти на свим нивоима (из полиције, судства, тужилаштва) који су за противуслуге и новац помагали криминал.

С друге стране, криминалци су желели да се непосредно или посредно домогну власти: непосредно тако што би се кандидовали на политичким изборима и богатим финансирањем својих кампања и корупцијом – поткупљивањем гласача или њиховим застрашивањем тежили да постану функционери државне администрације;

остварио приход до 168 милијарди долара што је више од националних доходака нпр. Аустрије, Данске, Грчке. Организовани криминал у Русији спречава транзицију ка демократији, ограничава лична права и слободу, онемогућује економију отвореног тржишта и легалне стране инвестиције, ограничава слободне изборе и слободу штампе, а прети и финансијској безбедности Русије (Кокoљ, М.: "Осврт на стање организованог криминалитета у неким државама света"), у: *Организовани криминалитет и корупција*, Српско удружење за кривично право (Зборник радова са научног скупа на Кoпаoнику), Београд 1996, стр. 23,45, 53.

и посредно, тако што би финансирани предизборне кампање већ познатих политичара – својих пријатеља и поткупљивали или застрашивали гласачко тело. Победа њихових кандидата на изборима значила би добијање одређених уступака за конкретну криминалну организацију: политичким одлукама у чијој је позадини корупција власник компаније, корпорације или предузећа могао би бити заштићен од конкуренције на тржишту у смислу задобијања монополског положаја, могао би радити послове и производити за државу пре других (производе за војску, полицију, изградња путева и инфраструктуре и сл.), могао би бити ослобођен дела пореза, "опрати" илегално стечен новац и сл.

У последње време код нас је уочљива и веза организованих криминалних група са бившим и актуелним припадницима, па и руководиоцима званичних државних снага безбедности.⁷ Знања и вештине стечене на обуци, богато искуство (са ратишта бивше СФРЈ, супротстављање тероризму на Косову и Метохији), поседовање најсавременије опреме и оружја омогућили су припадницима специјалних јединица стицање извесног "рејтинга" у криминалним круговима. Криминалне групе су училе да им одређене услуге оваквих појединаца могу користити, а ови појединци су увидели да своје способности и вештине могу добро да уновче.

Промена структуре организованог криминала такође представља безбедносни проблем. Наиме, организациона структура традиционалних криминалних организација заснивала се на пирамидалном устројству са строгим хијерархијом и поделом дужности. Временом је дошло до структуралних промена: уместо једне велике "пирамиде" сада постоји више малих "пирамида" које су међусобно повезане заједничким интересима. Претходно вертикално, замењено је хоризонталним устројством. Промене проистичу из: 1) спроведених мера за искорењивање криминалитета, и 2) потреба за развојем унутрашњих структура које највише

⁷ Према званичном саопштењу МУП-а РС од 15. 03. 2003. и Владе Републике Србије од 25. 03. 2003. године, убиство српског премијера З. Ћинђића 12. 03. 2003. год. изведено је од стране криминалне групе у којој су се налазили бивши командант, актуелни командант и његов помоћник Јединице за специјалне операције МУП-а РС, што је између осталог, довело и до распуштања и укидања ове јединице.

одговарају конкретним криминалним делатностима.⁸ То у многоме отежава рад полиције на откривању чланова организација из више разлога: временом може доћи до поделе послова и територије те су разоткривањем једне, остале криминалне групе заштићеније; може доћи до међусобних сукоба и оружаних разрачунавања међу припадницима различитих "кланова" чиме се повећава укупна безбедносна проблематика; мање су шансе за разоткривање мале криминалне групе од оне која је већа; дошло је до одвајања легалних финансијских управљачких делатности од оних које су повезане са криминалним делатностима, и др.

Битна промена у организованом криминалу данашњице у односу на схватања о традиционалном организованом криминалу јесте и у опасности по друштво коју са собом носе конкретни облици испољавања криминалних активности. Наиме, убиство представља традиционалан метод коришћен за реализацију циљева криминалних група, који је и данас веома актуелан. Статистике показују да је број убистава у Србији у 2002. години за 20% мањи него у 2001. години.⁹ Сигурно је да се не могу сва извршена убистава приписати члановима криминалних група или организација, али се реално може претпоставити да су поједина, бескрупулозна убиства извршена на класичан гангстерски начин (аутоматским оружјем из заседе, аутомобила у покрету, аутомобила-бомби и слично, при чему су жртве лица са "богатом" криминалном каријером или руководиоци државних снага безбедности) највероватније извршена од стране организованог криминала. Закључци о стању безбедности се не могу доносити само на основу простог збира појединачних аката угрожавања безбедности (квантитативни показатељ), већ се морају посматрати и тумачити квалитативно: из угла "енергије", друштвене опасности које са собом носе. Поред тога, стање се мора сагледати и из угла саме жртве: у квалитативном смислу се не могу изједначити жртве-криминалци страдали у међусобним разрачунавањима, са жртвама полицајцима, тужиоцима или судијама који су убијени приликом обављања службених задатака. После спектакуларно, на

⁸ У: Heijden, T.v.d.: "Merenje organiziranega kriminala v zahodni Evropi", *Proučevanje in primjeralni vidiki policijske dejavnosti v svetu*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana 1998, str. 243.

⁹ Резултати рада МУП РС у 2002. години, у: *Полицајац*, Лист министарства унутрашњих послова Републике Србије, бр. 1/2003, стр. 25.

крајње дрзак и безобзиран начин изведених убистава вођа одређених криминалних група, једног броја судија и новинара, начелника ресора јавне безбедности МУП-а РС, савезног министра одбране, председничког кандидата, генерала полиције МУП-а РС, премијера републичке владе, поставља се питање колико се безбедним осећају грађани Србије? Број извршених кривичних дела убистава је мањи, али је сигурно стање безбедности угроженије него претходних година што наводи на закључак да се грађани осећају мање безбедно, а што опет потврђује основаност премисе да је на квалитет обе ове категорије утицала "енергија" (специфичност жртава и начина извршења кривичних дела) коју са собом носи савремени криминалитет.

Следећа карактеристика организованог криминалитета односи се на проблеме његовог сузбијања. Наиме, појава, односно развој организованог криминала затекла је новонастале државе на подручју бивше СФРЈ и њихове органе социјалне контроле организационо и функционално неспремне за благовремено и адекватно супротстављање. То је захтевало доношење нове и адекватне законске регулативе која се односила на забрану појединих криминалних активности (нових облика и садржаја) са једне, и реорганизацију и проширивање старих и давање нових овлашћења државним органима са друге стране. Међутим, ни то није довело до елиминације организованог криминала.

Узимајући у обзир комплексност актуелне проблематике организованог криминала у земљи, и њену изражену интернационалност, нарочито на подручју Западног Балкана, то је, као један од нужних предуслова за његово сузбијање, неопходна међународна-првенствено регионална сарадња. Имајући у виду стање безбедности на подручју бивше СФРЈ у последњој деценији XX века, и мултиетничке и мултикултуралне конфликте на истом подручју, ефикасност реализације регионалне сарадње може бити неизвесна. Међутим, оно што је у интересу свих земаља овог региона јесте сузбијање, искорењивање или бар стављање под контролу организованог криминала који нема проблема овакве природе (сарадња организованих криминалних група из више земаља постоји независно од (не) постојања међународне сарадње истих земаља).

Кад је у питању регионална сарадња на пољу супротстављања организованом криминалитету, неопходно је дефинисати њене оквире и подручја. Начелно, регионална сарадња би се могла одвијати на два нивоа, и кроз три фазе. На првом, *политичком* нивоу, неопходно је изразити спремност политичког врха државе за успостављање сарадње. То нужно захтева постизање сагласности политичких структура око начина остваривања и подручја (државни ресори) сарадње. Следећи корак био би постизање сагласности између две или више држава о неопходности и начину спровођења одређених облика сарадње, што би у крајњем случају резултирало потписивањем међународног уговора којим би се дефинисала јединствена и заједничка визија, политика, стратегија, планови, циљеви, послови и задаци на сузбијању међународног криминала. На другом, *стручном* нивоу, успоставили би се конкретни облици сарадње између одређених државних органа земаља. Најбољи резултати у сузбијању криминалитета могу се остварити одређеним облицима полицијске, царинске, војне и судске сарадње.

Сарадња *полиција* држава у региону се већ одвија преко механизма Међународне организације криминалистичке полиције-Интерпол-а. Међутим, поред бројних предности, овај облик међународне полицијске сарадње има и неких недостатака: сарадња полиција у региону захтевала би већу брзину и оперативност, присуство на терену, па и могућност учешћа припадника полиције више држава у заједничким акцијама, што Интерпол у потпуности не може да омогући. Стога би било боље да се у региону успостави институционализована, формална и званична међународна полицијска сарадња која би правовременим контактима и акцијама (на нивоу националне полиције, уз могућност организовања заједничких акција) омогућила успешно превентивно и репресивно деловање против свих појавних облика међународног организованог криминалитета. Учешће и рад националних полиција једним својим делом би се ослањало на оперативне податке о активностима организованих криминалних група добијених од обавештајних служби националних система безбедности.

Сарадња *царинских органа* је неопходна за спречавање и сузбијање разних облика кријумчарења (преношење ствари и прелазак лица) преко државне границе. Наркотици, оружје, фалсификовани новац, нафта, цигарете и украдени

аутомобили су најчешће кријумчарена роба којом организоване криминалне групе остварују велики профит. Исто тако, кријумчарење страних држављана, илегалних миграната представља изузетно уносан посао. Поред полиције, царина је субјект безбедности који највише доприноси откривању кријумчарене робе или лица, уколико је њихов унос, односно улаз у земљу покушан преко званичних граничних прелаза.¹⁰ Заједничким акцијама царинских органа две или више земаља могли би се отклонити пропусти који настају у раду царине, и смањила би се могућност злоупотребе положаја и корупције њених припадника.

Сарадња *војних формација* две или више земаља највише би дала резултате код спречавања илегалног преласка државне границе и илегалног преношења ствари преко граничне линије ван званичних граничних прелаза. Организоване криминалне групе користе неприступачан и тешко проходан терен ван граничних прелаза за своје прекограничне криминалне активности у нади да ће непокривеност терена од стране државних снага безбедности онемогућити њихово откривање. Сарадња војно-граничних јединица огледала би се у координацији активности око контроле државне границе, како се не би десило да војске две државе, свака на својој територији у исто време контролишу исто подручје граничне линије, а да при том одређене области остану непокривене.

Међународна *судска* сарадња је неопходна за успешно окончање кривичних поступака против припадника криминалних група који се налазе у бекству, а основно се претпоставља да су на територији друге државе. Материја међународне кривично-правне (процесне) помоћи и екстрадиције је регулисана бројним међународним актима. Међутим, неопходно је учинити је ефикаснијом, што се, једним делом, може постићи потписивањем посебних међудржавних споразума.

Овакви облици сарадње би се начелно могли остварити кроз *три фазе*: *прва фаза* би обухватала израду одређене криминалистичко-безбедносне студије којом би се

¹⁰ Ствари и лица која се кријумчаре преко граничних прелаза обично се налазе у посебним, за то предвиђеним просторијама и преградама моторних возила, или међу робом која се легално уноси у земљу.

дефинисало постојеће стање безбедности, недостаци у раду одређених субјеката безбедности, могућност превазилажења истих недостатака, неопходност постојања међународне сарадње, области и облици међународне сарадње, капацитети националног система безбедности и његове могућности за остварење међународне сарадње, неопходност реорганизације постојећих и формирање нових снага безбедности, проширење њихових овлашћења, измене и допуне постојеће, односно доношење националне стратегије за сузбијање (организованог) криминалитета уколико она не постоји. *Друга фаза* би обухватала успостављање конкретних облика међународне сарадње чије би постојање и функционисање било засновано на међународним актима потписаним од стране држава уговорница. У овој фази би се формирала конкретна тела задужена за остваривање одређених облика сарадње, именовала конкретна лица-руководиоци одређених тела, као и формирала контролна тела која ће се старати о исправном функционисању облика сарадње. *Трећа фаза* би се састојала у самој реализацији конкретних облика сарадње, као и раду на утврђивању и отклањању недостатака и њиховом унапређењу.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Организовани криминалитет је савремени феномен присутан у безбедносној проблематици многих земаља. Изузетна еволутивна способност и могућност прилагођавања новонасталим условима и стању у друштву испољава се кроз: нове методе деловања (технике и средства), нове облике и садржаје криминалитета (појава нових и реституција неких старих облика), промене у организационој структури криминалних организација и група, успостављање спрега са припадницима државних снага безбедности и тежњу ка непосредном или посредном учешћу у власти, "прање новца" кроз инфилтрацију у легални бизнис и финансијске токове, функционалну повезаност са осталим облицима угрожавања безбедности. То за последицу има немогућност предвиђања појавних облика криминалитета, метода, времена и места деловања и објекта напада организованих криминалних група, што доводи до ограничености контроле и мање ефикасности државних органа у супротстављању овој друштвено-негативној појави. Осим тога, национални системи безбедности показали су се недовољним за сузбијање међународног организованог криминала, те је стога неопходна међународна, односно

регионална сарадња. Начелно, сарадња би се одвијала на два нивоа: на политичком нивоу би се постигао политички консензус око потреба за успостављањем, успостављања регионалне сарадње и дефинисала јединствена и заједничка визија, политика, стратегија, планови, циљеви, послови и задаци сузбијања међународног криминала; на стручном нивоу би се успоставили конкретни облици полицијске, царинске, војне и судске сарадње, који би, сваки у доменима своје надлежности, дали допринос сузбијању ове међународне негативне појаве. Овакви облици би се начелно могли спровести кроз три фазе: у првој фази би се методама научног истраживања утврдиле конкретни недостаци у постојећем систему безбедности и облицима сарадње, и потребе и неопходне реформе које су предуслов за успешну регионалну сарадњу; у другој фази би се успоставили конкретни облици сарадње, формирала конкретна тела и именовали руководиоци; у трећој фази би дошло до реализације, поспешивања и унапређивања конкретних облика сарадње.

Abstract

Organized crime in modern terms takes on new forms contents, gains international dimension and has negative consequences on national and international security.

Characterized by changes in organizational structure of organized criminal groups and organizations phenomenon of new form of crime by return of pattern which were thought to be long past, rooted out or long forgotten; increased degree of society peril of new pattern of criminal form in regard of specificity of victims and the way is carried out; connections of politicians from former regime and their aspirations to actively be involved in new regime. It allowed the organized criminal, in certain cases, to be the step ahead to security system.

Compatibility and intertwining with the other forms of jeopardizing safety (internal and external, unarmed and armed) and activity of international plan, gives the new character and meaning to organized crime. Traditionally understood as internal non armed form of jeopardizing safety, organized criminal element has taken external form of jeopardizing safety of state and society, for which suppression the international collaboration is indispensable.

Key words: organized crime, criminal fenomenology, jeopardizing of safety, regional cooperation.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Albanese, J. S.: "The Causes of Organized Crime", *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Thousand Oaks 4/2000.
2. Бошковић, М.: *Организовани криминалитет* (књ. 2), Полицијска академија, Београд 1998.
3. Водинелић, В.: Криминалитет са мрежном структуром и организовани криминалитет профита, *Безбедност*, бр.1/1992.
4. Dobovšek, V.: *Organizirani kriminal*, Založba Unigraf, Ljubljana 1997.
5. El Zein, S.: "What is International Crime?", *75 years of International Police Cooperation*, Kensington Publications, LTD 1998
6. Игњатовић, Ђ.: *Криминологија*, Номос, Београд 1998.
7. Игњатовић, Ђ.: *Организовани криминалитет* (књ. 1), Полицијска академија, Београд 1998.
8. Кокољ, М.: "Осврт на стање организованог криминалитета у неким државама света", у: *Организовани криминалитет и корупција*, зборник радова са научног скупа Српског удружења за кривично право одржаног на Копаонику 1996.
9. Кривокапић, В.: Тероризам као облик организованог криминалитета и мере супротстављања, *Безбедност*, бр. 5/02.
10. Марковић, С.: *Моћници од ЦИА*, Институт за геополитичке студије, Београд 2002.
11. Martin, J.M., Romano, A.T.: *Multinational crime: terrorism, espionage, drug & arms trafficking*, SAGE Publications, Newbury Park etc. 1992.
12. Маслеша, Р.: *Теорије и системи сигурности*, Магистрат, Сарајево 2001.
13. Мијалковић, С.: Осврт на облике и правце развоја међународне полицијске сарадње, *Безбедност* бр. 2/2003.
14. Петровић, Д.: "Организовани криминалитет – теоријске дилеме", у: *Организовани криминалитет и корупција*, зборник радова са научног скупа Српског удружења за кривично право одржаног на Копаонику 1996.
15. Резултати рада МУП РС у 2002. години, у: *Полицјајц*, Лист министарства унутрашњих послова Републике Србије, бр. 1/2003.
16. Стајић, др Љ.: *Основи безбедности*, Полицијска академија, Београд 2003.
17. Heijden, T.v.d.: "Merenje organiziranega kriminala v zahodni Evropi", *Proučevanje in primjeralni vidiki policijske dejavnosti v svetu*, Visoka policijsko-varnostna šola, Ljubljana 1998.